

Először abc szerint veszi sorra a kiejtési szabályokat. Részletezi a gutturalisok változatait, a *h* különböző kiejtési lehetőségeit. Az *l*, *o* után *u*-nak olvasandó a *col*, *fol*, *mol* szavakban; a kettős *ll* az *ai*, *ei*, *i* után *ly*-nek ejtendő... A nazálisok ejtésére is felhívja a figyelmet; sokszor az *o*, az *om* és *on* szótagokban *u*-nak hangzik, mint az *automne*, *calomne* szavakban és az egytagú szavakban, ha azok mássalhangzóval kezdődő szó előtt állanak mint „bon garçon“, „bon compaignon“... Az *n* az igék többes harmadik személyében nem hallatszik, de a szótag többi részét még kiejtik „ils aiment laute fast wie is emoat“ (24. l.).

Jellemző itt a szóvégi dentális hangzása. A XVII. század beszédjére vall az *oy* és *oi* kiejtése is. „Oy wird gelesen wie das o und laute e, als Roy., foy, moy, loy“ (22. l.). Érdekes, hogy Warmer nem betűkről, hanem hangokról beszél.

Mikor már az összes hangokat sorra vette, 8 megjegyzést fűz a kiejtési szabályokhoz, ezek leginkább az *e* hangzásra vonatkoznak. A korabeli párizsi köznapi nyelvre következtethetünk sok megjegyzésből, ami azt mutatja, hogy Warmernek alkalma volt, németországi tanulmányai alatt franciákkal együtt lenni, akiknek a kiejtését igen jól megfigyelte. Szerinte nemcsak a néma *e*, hanem az előtte levő másik hang sem hallatszik. Sok példát ad, német kiejtéssel átírva: *autre chose* = *ot schos*; *vostre manteau* = *wot mangto*, stb.

Bármennyire is primitív formája a társalgási és nyelvkönyveknek Warmer munkája, mégis figyelemre méltó dolog, hogy már a XVII. század végén ilyen behatóan foglalkozik egy kassai lelkész a francia nyelv kiejtési sajátosságaival. Igaz, hogy tíz nyelven ugyanazt a szöveget közli, de a kiejtési szabályok aprólékos magyarázatából, amit a többi nyelvnél nem találunk, láthatjuk, hogy milyen súlyt fektetett a francia nyelvre. Ezáltal a XVIII. századbeli Magyarország franciás kulturájának mintegy előhírnöke lett.

(Szeged).

Jezerniczky Margit.

FILOZÓFIA-TÖRTÉNET

Bartók György hézagpótló munkára vállalkozott, amikor a közép- és újkori filozófia feldolgozásával végre világos, áttekinthető s ugyanakkor a legtudományosabb igényeket is kielégítő filozófiatörténettel ajándékozta meg a magyar érdeklődőket. Misszió volt ez s nemcsak pedagógiai szempontból — mert az egyetemi ifjúság is nagy hiányát érezte egy ilyen átfogó és tanulási célokra kiválóan alkalmas műnek — hanem kulturális szempontból is, mert itt az ideje, hogy a magyar olvasók is meglássák, ami az emberiség eddigi történetében a legszebb és legértékesebb: a szellem és a gondolat heroikus küzdelmét az élet és az igazság megismeréséért.

Nem csoda, hogy korunk summázó lázában, amikor nap-nap után bukkannak fel egyre rövidebb s egyre csak a lényegre vázoló világtör-

ténelmek, kevesen mernek vállalkozni arra, hogy fölvonultassák előttünk az emberi értelem kísértetiesen nagyszerű párviadalát az Ismeretlennel, melynek minden egyes torpanása, meghátrálása új korszakot nyíthat az emberi szellem történetében s új támadásra tüzelheti a gondolat nehézfegyverzetű lovagjait. S a legkisebb botlás, mellésuhintás hány épülő rendszert roppant össze talán éppen a végső kiteljesülés előtt... A filozófia történetének megírására valóban nem vállalkozhatik mindenki. Itt nincs gyorsaság és rekord-teljesítmény, itt minden fontos; itt nincs diplomáciai háttér és családi politika, melynek következményeit világnézeti felfogásokként lehet értékelni; itt vaskonstrukciók vannak, a gondolat önbetetőzései, melyek függvényei ugyan az időnek, de végső fokon mégis függetlenek tőle. Külön világ ez, melynek egyszerű körvonalazása is elmélyült szakismeretet kíván s a gondolatközlésnek olyan készségét, mely csakis alkotó filozófusnak lehet adottsága. Bartók professzor nem ismerteti, hanem megszólaltatja az örök Gondolat vívódását, kifejezve a maga elementáris élményszerűségében, mint akinek az Igazság megismerése ugyanúgy ügye, belső tartalma, mint akárkinek e könyv hősei közül. S a filozófiatörténet csak akkor áll hivatása magaslatán, ha filozófus írja, még pedig azzal a szándékkal, hogy a maga irányító s örökösen új összefüggéseket találó szellemével fémjelezze művét tudománnyá. Mert sikertelen s főként élménytelen lenne a rendszerek pozitívista ridegségű föltalálása, mely kronológikus sorrendben tárgyalná le az értelem háborújának pillanatnyi helyzeteit, anélkül, hogy az író a maga személyes jelenlétének sugalmával rá ne vezetné az olvasót azokra a legmélyebb kapcsolatokra, melyek néha két, látszólag távolálló gondolat-rendszert is összefűznek, illetve egymás kiegészítésére rendelkeznek. Fluidikus kölcsönhatások áramlanak egyik bölcselő világából a másikba s a filozófiatörténet akkor alkotás, ha lapjai a szerző intuitív átéléséről tanuskodnak.

Bartók professzor könyve — mely egyelőre, sajnos, nélkülözi a keleti s az antik gondolkodás történetét —, akkor indítja útjára az emberi észet, mikor már a legönkínzóbb bizonytalanságban tévelygett s szinte mohón kapott a földerengő kereszténység új csodái után. A görögség kimerült, megtorpant; a sok tanakodás, okoskodás után az emberek hitre szomjaztak. S a fiatal kereszténység a maga legendás harcosaival, vértanuival, prédikátorainak egyszerűségével, keresetlenségével detronizálta az agyoncsiszolt, fölékesített filozófiát, mely mindenre meg tudott felelni, csak arra nem, ami az embereket mindenekfölött nyutalanította: Mi az ember rendeltetése? A hit lehetett naiv, a maga megnyilatkozásában talán szegényes, jámbor, de csodát művelt; az embereknek új tartalmat, új értékelő szempontot s a megváltás kapcsán tökéletes megnyugvást nyújtott.

Megrázóan izgalmas olvasmány a kereszténység e hőskorában a filozófia küzdelme eredeti jogainak visszaszerzéséért, később pedig — lassú behódolás után — a kereszténység keretein belül való élethalál-harca. A kereszténység a kinyilatkozást ismerte el minden ismeret ősforrásául, de ott hunyázkodott az Ész az isteni Mester trónusa mögött s szerény eredményeivel hozakodott elő minduntalan, míg a Tekintély hatalma előtt végkép térdre nem kényszerült. Ennek az eszközeitől megfosztott vizs-

gálódó, logikus Észnek az örökös lázongása, erőfeszítése, nekilendülése az emberi történelemnek talán legkülönösebb kora. Gnóosztikus rendszerek burjánzanak szanaszét, melyek mind az igazságot fürkészik s verejtékes igyekezettel próbálnak összhangot teremteni az értelem és a hit között. Krisztus millióféle fölfogása, melyek új és új vallások igényeivel lépnek föl, kigyújtja a gondolkodó elméket s egy végleges, megdönthetetlen világkép kialakítására ösztönzi. A görög filozófálási kényszer ott munkál a leghívőbb keresztény agyakban s előbb Platon, később pedig Aristoteles félelmes szellemóriása szab határt a megindult lélekáradásnak. A középkor minden törekvése: egyensúlyba hozni a két megkeresztelt görög bölcs örökervényűnek tetsző rendszerét. S ez csak nagysokára, Aquinói Szent Tamásnak sikerült a XIII. században, amikor a skolasztika már bomlásnak is indult, hogy a reneszánsz frissítő lehelleté új tavaszra ébressze a világot.

De a tavasz se mindig rózsás. Az értelem ugyan kiszabadult a tekintély s a hit öleléséből, de magára maradván újra megriadt s irányító szempontok hiányában hol önmaga tekintélyéhez, hol a világ érzékelhető megismeréséhez menekült. A zsákuccák itt is kínálkoztak, az ész ide-oda táncolt nagy egyedülvalóságában s a Descartes-okon, Bacon-eken, Leibniz-eken keresztül hol bizakodva, hol kételkedve rótt a maga útját. Hol úgy volt, hogy saját törvényeiből építi fel a világot, hol pedig úgy, hogy a világ lassú és lelkiismeretes megfigyeléséből von következtetéseket a maga mivoltára. Jött Kant s leverte a maga kilométerkövét... Az Ész új köntöst öltött s Hegel felé vette útját. Aztán jött az akarát sőtétészavú filozófusa s az emberfeletti ember prófétája. Jöttek materialisták, biológisták s most újra mintha tisztult szellemi ideálok nyugtalanítanák a világot. A szellem mindenekfölöttisége ebben az anyagba temetkező korszakban. Talán ez az „ellenjáték” új egyensúly előjele. A szellem új hegemoniájáé, mely újra a közönség kincsévé teszi azt, ami ma már csak egyre szórványosabban jelentkező magányosok kiváltsága: a filozófiát.

(Szeged).

Berczeli A. Károly.

SZIKLASÍR

Néhány esztendeje működik csupán a *Magyar Téka*, ez az ideális célkitűzésű kiadvállalat s már is jelentős könyvsikerekre tekinthet vissza. Nem kétséges, hogy a múlt évben kiadott Juhász-kötet, a *Fiatalok még itt vagyok*, egyik legszámottevőbb eseménye volt a magyar irodalmi életnek. De a *Magyar Téka* tulajdonképeni hivatása az, hogy fiatalokat juttasson szóhoz, vagy legalább is olyanokat, akik valami frisset, fiatalalt jelenthetnek a magyar irodalom számára s akiknek főként ezért nem sikerül pesti kiadót szerezniök. A *Magyar Téka* igyekezett eleget tenni eredeti céljának s amennyire lehetőségei engedték, önzetlenül szolgálni a klebelsbergi eredetű irodalmi decentralizáció ügyét. A *Magyar Téka* második sorozatában jelent meg legutóbb Magyar László *Sziklasír*